

Ryszard Bartkowiak*

Marta Kightley**

POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI

Encyklopedyzacja nauki polskiej jako bodziec i miernik rozwoju nauki – etap I

Koncepcja książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA

1. Potrzeba i celowość napisania książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA

Swego czasu Józef Nowicki (1917-1989), jeden z czołowych badaczy rozwoju polskiej myśli ekonomicznej, w książce „Luminarze polskiej teorii ekonomii XX wieku” zamieścił następującą wypowiedź: „Gdybyśmy zaś warunki te uwzględnili, pamiętając w szczególności, że co najmniej przez ćwierćwiecze polscy uczeni byli oderwani od swojego ekonomiczno-narodowego podłoża, a od prawie pięćdziesięciu lat rozwój polskiej ekonomii płynnie podwójnym nurtem: krajowym i emigracyjnym, to waga wkładu polskich uczonych do rozwoju światowej teorii ekonomii musiałaby być poważnie zwiększona. Daje to – moim zdaniem – podstawę do obrony tezy, że polskiej ekonomii należy się trzecie miejsce w Europie, a czwarte na świecie: po Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Szwecji. Najpoważniejsza przyczyna tego, że dotychczas przekonania tego nie podziela reszta świata, leży w tym, że polskie publikacje nie są w świecie znane, bo nie publikujemy ich (poza nielicznymi wyjątkami) w języku angielskim, który w nauce jest – i długo jeszcze pozostanie – najważniejszym językiem międzynarodowym. I czy nam się to podoba, czy nie, dopóki nie zaczniemy w języku tym publikować swoich prac, oczywiście tylko tych, które na to zasługują, dopóty nikt poza Polakami nie będzie ich znał. Wbrew oczywistym faktom Polska pozostanie białą plamą w zakresie wkładu do rozwoju światowej teorii ekonomii”¹.

W wypowiedzi Józefa Nowickiego dwa elementy wymagają podkreślenia:

- miejsce polskiej myśli ekonomicznej w tzw. światowej myśli ekonomicznej (określone użyte przez przedstawiciela myśli polskiej),
- niewielka znajomość polskiej myśli ekonomicznej poza granicami Polski (także w ocenie przedstawiciela myśli polskiej).

* Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Instytut Ekonomii Politycznej, Prawa i Polityki Gospodarczej, Katedra Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej

** Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Instytut Ekonomii Politycznej, Prawa i Polityki Gospodarczej, Katedra Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej

¹ Nowicki [1991], s. 20.

Po pierwsze, nie miejsce tutaj (a w przyszłości w księdze POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA), aby oceniać poprawność umieszczenia przez Józefa Nowickiego polskiej myśli ekonomicznej tak wysoko w ogólnoświatowym dorobku, niemniej jednak wypowiedź ta dowodzi, iż wybranie EKONOMII jako jednej z ośmiu nauk do POLSKIEJ ENCYKLOPEDII NAUKI jest uzasadnione.

Po drugie, skoro polska myśl ekonomiczna jest tak znamienita, to należy w znacznie szerszym niż obecnie stopniu ją upowszechnić. Jedynym sposobem dokonania tego jest przetłumaczenie wybranych fragmentów książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA na język angielski. Trzeba to rozważyć, podobnie jak trzeba rozważyć przetłumaczenie na język angielski fragmentów pozostałych ksiąg POLSKIEJ ENCYKLOPEDII NAUKI.

Mając na uwadze zarówno kilkusetletnią tradycję, jak i bogactwo tematyczne polskiej myśli ekonomicznej, redaktorzy książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA zamierzają przedstawić rozwój tej myśli zaczynając od czasów, gdy ekonomia jeszcze nie przyjęła cech nauki (przyjmuje się, że stało się to w drugiej połowie XVIII stulecia wraz z ukształtowaniem się fizjokratyzmu we Francji oraz – przede wszystkim – ekonomii klasycznej w Wielkiej Brytanii).

Należy przy tym zauważyć, że współczesne szkoły ekonomii – zarówno należące do tzw. głównego nurtu ekonomii, jak i heterodoksyjne (opozycyjne wobec nich) – sięgają do początków ekonomii, ma zatem sens przywoływanie poglądów autorów z minionych czasów. Poza tym ekonomia, będąc nauką społeczną, nie rozwija się jedynie przez nawarstwianie się nowych idei i powstawanie coraz doskonalszych teorii. Taki postęp niewątpliwie występuje, ale jednocześnie stale obserwuje się dyskusję między dawnymi poglądami oraz odżywianie minionych idei. Zrozumienie współczesnej ekonomii wymaga poznania genezy jej nurtów oraz toczonych dyskusji. Nie można jednocześnie pominąć wpływu na ekonomię wydarzeń gospodarczych oraz form organizacji gospodarki realnej, ekonomia jest bowiem nauką poszukującą prawidłowości w sferze gospodarowania, które przyjmują formę praw (pod warunkiem, iż wierzy się w istnienie praw ekonomii, co w myśli ekonomicznej – także polskiej – nie jest powszechne).

Te cechy ekonomii jako nauki zaważyły na sformułowaniu podstawowych rekomendacji dla kształtu, tj. zakresu materiału i sposobu jego zapisu, książki EKONOMIA w ramach POLSKIEJ ENCYKLOPEDII NAUKI. Księga ta powinna pokazywać całokształt dokonań polskich autorów, wypełniając obecną lukę w literaturze na ten temat.

Analiza dostępnej literatury dotyczącej polskiej myśli ekonomicznej skłoniła redaktorów książki do następujących konstatacji:

- literatura ta jest stosunkowo liczna (w punkcie 7 tego opracowania wymieniono około 100 publikacji w języku polskim), ale niejednorodna zwłaszcza ze względu na treść;
- w publikacjach niektórym ekonomistom poświęcono wyjątkowo dużo uwagi, o innych prawie zupełnie zapominając;
- występują okresy rozwoju polskiej myśli ekonomicznej niemal niezbadane;
- w podręcznikach do historii myśli ekonomicznej znajdują się najczęściej jedynie skrótowe odniesienia do dorobku polskich ekonomistów;
- okazjonalnie są publikowane (wznawiane) wybrane dzieła najważniejszych polskich ekonomistów, nie ma jednak opracowania typu antologia, w którym zostałyby one zebrane.

Przegląd ten pokazuje, że istnieje pewna luka w literaturze dotyczącej polskiej myśli ekonomicznej. Przeprowadzona przez redaktorów kwerenda pozwala stwierdzić, że brakuje dzieła, które wyczerpująco ujmowałoby całokształt dorobku polskich ekonomistów. W opracowaniu takim należałoby zebrać i omówić ten dorobek począwszy od epoki renesansu, a kończąc na dokonaniach autorów XX i być może XXI wieku.

Księga POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA powinna obejmować chronologicznie uporządkowaną całość dorobku polskich uczonych wraz z przywołaniem teorii (doktryn) ekonomicznych, do których ci się odwołują. Tłem i punktem odniesienia powinna być historia polityczna i gospodarcza (periodyzacja dziejów) Rzeczypospolitej, także z odniesieniem do wydarzeń w innych krajach (początkowo przede wszystkim europejskich).

2. Zakres tematyczny książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA

Do 30 września 2018 roku w Polsce obowiązywała klasyfikacja nauk określona w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 8 sierpnia 2011 roku w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych. W oddzielnej dziedzinie NAUKI EKONOMICZNE były cztery dyscypliny naukowe: [1] EKONOMIA, [2] FINANSE, [3] NAUKI O ZARZĄDZANIU oraz [4] TOWAROZNAWSTWO. Przy takim zapisie stało się możliwe wykorzystywanie pojęcia NAUKI EKONOMICZNE zamiast EKONOMII, co pozwalało na zaliczanie – bardziej bądź mniej usprawiedliwione – dorobku FINANSÓW oraz NAUK O ZARZĄDZANIU do dorobku EKONOMII, tak jakby była ona przedstawicielem wszystkich NAUK EKONOMICZNYCH.

Obecnie takiej możliwości nie ma. Na mocy rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 20 września 2018 roku w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych dziedzina NAUKI EKONOMICZNE nie istnieje. Została wyodrębniona

szersza niż uprzednio dziedzina NAUKI SPOŁECZNE, którą tworzy 11 dyscyplin naukowych, w tym istotne z punktu widzenia księgi POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA. Tymi dyscyplinami są (numery dyscyplin zgodnie z rozporządzeniem): [1] EKONOMIA I FINANSE, [2] GEOGRAFIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA I GOSPODARKA PRZESTRZENNA, [5] NAUKI O POLITYCE I ADMINISTRACJI, [6] NAUKI O ZARZĄDZANIU I JAKOŚCI, [7] NAUKI PRAWNE, [8] NAUKI SOCJOLOGICZNE oraz [11] PSYCHOLOGIA.

Ze względu na powiązania EKONOMII także z naukami, które należą do innych dziedzin niż NAUKI SPOŁECZNE, zostaną przywołane wybrane dyscypliny z dwóch innych dziedzin nauki: z NAUK HUMANISTYCZNYCH oraz z NAUK ŚCISŁYCH I PRZYRODNICZYCH.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 20 września 2018 roku wcześniej oddzielne dyscypliny EKONOMIA oraz FINANSE zostały połączone w jedną dyscyplinę EKONOMIA I FINANSE, można zatem – tak jak poprzednio – ich dorobek uznać za wspólny i omawiać łącznie. Odmiennie ma się sprawa z NAUKAMI O ZARZĄDZANIU, które – razem z dawniej wyodrębnionym TOWAROZNAWSTWEM – obecnie tworzą jedną dyscyplinę NAUKI O ZARZĄDZANIU I JAKOŚCI. To znaczy, że dorobek NAUK O ZARZĄDZANIU nie powinien być omawiany wspólnie z dorobkiem EKONOMII pod wcześniejszym szyldem NAUKI EKONOMICZNE.

W księdze POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA zostanie przyjęte szerokie ujęcie EKONOMII, gdyż nie sposób omawiać jej dorobek bez jednoczesnego wskazania znaczenia innych nauk w tworzeniu tego dorobku. Oczywiście, takie podejście może być jednocześnie przedmiotem krytyki, gdy zauważy się, że EKONOMIA – już mając własny obszar badawczy – dodatkowo uznaje obszary badawcze innych nauk za swoje, czyli częściowo dokonuje ich „zawłaszczenia” (obszary możliwej „kolizji tematycznej” są zasygnalizowane na końcu tego punktu).

Poniżej jest zamieszczona lista wybranych dyscyplin naukowych i specjalizacji naukowych (specjalizacje jako składowe dyscyplin naukowych nie zostały wymienione w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 20 września 2018 roku w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych), które zostaną w całości lub w odpowiedniej części uwzględnione w księdze POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA. W tworzeniu tej listy będzie pomocna również klasyfikacja nauk OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development; należy do niej 36 krajów, w tym Polska), która została przyjęta 26 lutego 2007 roku; dalej jest ona nazywana systemem OECD.

Naukami (specjalizacjami naukowymi) należącymi do dziedziny NAUKI SPOŁECZNE, które w POLSKIEJ ENCYKLOPEDII NAUKI zostaną ujęte pod wspólnym pojęciem EKONOMIA, są:

- w ramach dyscypliny naukowej EKONOMIA I FINANSE (w systemie OECD dyscyplina ta należy do dyscypliny EKONOMIA I BIZNES, która zawiera trzy specjalizacje: [1] *ekonomia, ekonometria*, [2] *stosunki przemysłowe* oraz [3] *biznes i zarządzanie*):
 - ekonomia polityczna i ekonomia w wąskim znaczeniu (w polskiej tradycji często nauki te utożsamiano ze sobą, obecnie rozdziela się je, uznając ekonomię polityczną za część ekonomii),
 - ekonomia matematyczna (wyróżnia się taką specjalizację, wydaje się to jednak nieuzasadnione, gdyż w tej ekonomii, co jest podkreślone w jej nazwie, kładzie się nacisk na metodę zapisu zjawisk gospodarczych, a nie na istotę tych zjawisk),
 - polityka gospodarcza,
 - historia myśli ekonomicznej (w Polsce nauka ta miała – być może ma w dalszym ciągu – charakter szczególny i dlatego została wyodrębniona; w systemie OECD przyjmuje się, że historie konkretnych nauk są częściami tych nauk),
 - ekonomie (ekonomiki) sektorów gospodarki: budownictwa, handlu (oddzielnie wewnętrznego i zagranicznego), kultury, przemysłu, rolnictwa, sportu, transportu, turystyki oraz zdrowia (*ekonomia transportu* w systemie OECD występuje jako specjalizacja *planowanie transportu i społeczne aspekty transportu* w ramach dyscypliny GEOGRAFIA SPOŁECZNA I GOSPODARCZA),
 - ekonomia regionalna i ekonomia lokalna,
 - finanse (nauka o finansach, podzielona na finanse publiczne i prywatne; w systemie OECD *finanse* nie są wyodrębnione; można przyjąć, że należą one do dwóch specjalizacji w ramach dyscypliny EKONOMIA I BIZNES: [1] *ekonomia, ekonometria* oraz [2] *biznes i zarządzanie*),
 - nauka o rachunkowości (wyodrębniona z finansów, mająca silne związki z naukami o zarządzaniu; w systemie OECD taka specjalizacja nie występuje);
- w ramach dyscypliny naukowej NAUKI O ZARZĄDZANIU I JAKOŚCI (w systemie OECD jest to specjalizacja *biznes i zarządzanie* w dyscyplinie EKONOMIA I BIZNES):
 - teoria przedsiębiorstwa i teoria organizacji (w systemie OECD *teoria organizacji* jest specjalizacją w dyscyplinie NAUKI POLITYCZNE),
 - towaroznawstwo (przez wiele lat nauka ta, będąca na styku nauk ekonomicznych, przyrodniczych i technicznych, istniała; z tego powodu zasługuje na odrębne potraktowanie);

- z zakresu dyscypliny naukowej GEOGRAFIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA I GOSPODARKA PRZESTRZENNA:
 - geografia ekonomiczna (w systemie OECD występuje szersza specjalizacja *geografia kulturowa i gospodarcza* w ramach dyscypliny GEOGRAFIA SPOŁECZNA I GOSPODARCZA),
 - gospodarka przestrzenna i planowanie przestrzenne (w tym ekonomika miast; w systemie OECD jest to specjalizacja *urbanistyka* w ramach dyscypliny GEOGRAFIA SPOŁECZNA I GOSPODARCZA);
- z zakresu dyscypliny naukowej NAUKI PRAWNE (w systemie OECD nie zawierają one specjalizacji):
 - prawo gospodarcze,
 - ekonomiczna analiza prawa (wydaje się, że lepiej istotę tej nauki oddaje oryginalna nazwa *prawo-i-ekonomia*);
- z zakresu dyscypliny naukowej NAUKI SOCJOLOGICZNE (w systemie OECD jest to dyscyplina SOCJOLOGIA):
 - polityka społeczna (oddzielona od *polityki gospodarczej*; w systemie OECD jest to część specjalizacji *problematyka społeczna*),
 - demografia (w ten sposób specjalizacja ta jest umiejscowiona w systemie OECD, chociaż równie dobrze może być ona specjalizacją w ramach EKONOMII lub GEOGRAFII SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ I GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ);
- z zakresu dyscypliny naukowej PSYCHOLOGIA:
 - antropologia ekonomiczna (w systemie OECD *antropologia* stanowi specjalizację w ramach dyscypliny SOCJOLOGIA),
 - psychologia ekonomiczna (w systemie OECD nie występuje ona jako oddzielna nauka; można ją uznać za część specjalizacji *psychologia*).

Jak zostało wcześniej powiedziane, w księdze POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA zostaną dodatkowo uwzględnione nauki (specjalizacje naukowe) należące do innych dziedzin, które są istotne w rozwoju myśli ekonomicznej. Są nimi:

- z dziedziny NAUKI HUMANISTYCZNE:
 - FILOZOFIA – filozofia i metodologia ekonomii (w systemie OECD jest specjalizacja *filozofia, historia oraz filozofia nauki i techniki*, którą można w części utożsamić z metodologią nauki, w tym przypadku z metodologią ekonomii),

- HISTORIA – historia społeczna i gospodarcza (w systemie OECD nie wyróżnia się historii społecznej i gospodarczej; stwierdza się jedynie, że historie konkretnych nauk są częściami tych nauk);
- z dziedziny NAUKI ŚCISŁE I PRZYRODNICZE:
 - INFORMATYKA – informatyka gospodarcza (w systemie OECD nie występuje odpowiednik specjalizacji informatyka gospodarcza),
 - MATEMATYKA – statystyka (statystyka ekonomiczna) i ekonometria (w systemie OECD należy ona do dyscypliny EKONOMIA I BIZNES, specjalizacja *ekonomia*, *ekonometria*).

Podane wyżej pojmowanie EKONOMII – po jego ponownym przemyśleniu i ewentualnym skorygowaniu – zostanie zapisane w preambule książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA, tak aby Czytelnik wiedział, jak szerokie podejście będzie stosowane w prezentacji dorobku polskiej myśli ekonomicznej.

Jednocześnie należy poczynić stosowne zastrzeżenia odnośnie do możliwej częściowej „kolizji tematycznej” książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA z trzema innymi książkami POLSKIEJ ENCYKLOPEDII NAUKI:

- nauka towaroznawstwo wykorzystuje dorobek dyscypliny TECHNOLOGIA ŻYWNOŚCI I ŻYWIENIE CZŁOWIEKA (z dziedziny NAUKI ROLNICZE) i dyscypliny NAUKI CHEMICZNE (z dziedziny NAUKI ŚCISŁE I PRZYRODNICZE) – w tym przypadku kolizja (zapewne o niewielkiej skali) dotyczy książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: ŻYWNOŚĆ, ŻYWIENIE oraz książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: CHEMIA;
- jako jedną z ważnych nauk w rozwoju EKONOMII wymieniono PSYCHOLOGIĘ, która będzie mieć własną książkę POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: PSYCHOLOGIA – tutaj wspólnych ważnych obszarów badawczych będzie dużo, gdyż nie sposób bez odniesienia się do dorobku PSYCHOLOGII (także FILOZOFII) sformułować koncepcję człowieka w działalności gospodarczej (czyli naturę ludzką stanowiącą punkt wyjścia w procesie tworzenia każdej kompletnej teorii ekonomicznej, a właściwie nurtu ekonomii).

Dowodu na występowanie silnego powiązania EKONOMII z innymi, wyżej wymienionymi, naukami dostarcza działalność szkół myśli ekonomicznej. Potwierdza ona poprawność i celowość wyżej przyjętego szerokiego rozumienia EKONOMII.

Tytułem przykładu, ważnymi szkołami myśli ekonomicznej, które ukształtowały się po II wojnie światowej, są²:

- szkoła Aleksego Wakara, tzw. wakarowska, w ekonomii politycznej (socjalizmu), rozbudowana po śmierci założyciela zwłaszcza przez Janusza Beksiaka, Janusza Gedymina Zielińskiego i Urszulę Grzełońską (początkowo piszącą pod nazwiskiem Libura),
- szkoła Michała Kaleckiego w ekonomii politycznej socjalizmu (niezależnie od wkładu tego autora w tworzenie tzw. światowej myśli ekonomicznej) i ekonomii rozwoju (ze znacznym wkładem Ignacego Sachsa),
- szkoła Pawła Sulmickiego w nauce o polityce gospodarczej,
- szkoła Jerzego Lotha w geografii ekonomicznej,
- szkoła Zbigniewa Landaua i Janusza Kalińskiego w historii gospodarczej,
- szkoła Ludwika Krzywickiego w socjologii i nauce o polityce społecznej,
- szkoła Jerzego Kurnala w naukach o organizacji i zarządzaniu,
- szkoła Kazimierza Boczara i Mariana Strużyckiego w marketingu,
- szkoły (oddzielne) Stanisława Skrzywana i Tadeusza Pechego w rachunkowości,
- szkoła Jerzego Z. Holzera w demografii,
- szkoły (oddzielne) Kazimierza Libery i Andrzeja Całusa w prawie gospodarczym i prawie międzynarodowym.

Zarówno te, jak i inne szkoły myśli ekonomicznej staną się przedmiotem badań w pracach nad księgą POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA.

3. Zakres czasowy i zagadnienia omawiane w księdze POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA

Ekonomia jest nauką empiryczną: przedmiotem jej badań jest gospodarka. Zmienności form gospodarowania towarzyszy zmienność teorii ekonomicznych (niezależnie od prób poszukiwania uniwersalnych, tj. pozaczasowych, praw działalności gospodarczej, czyli praw ekonomii). To oznacza, że najlepszym sposobem przedstawienia rozwoju każdej, w tym polskiej, myśli ekonomicznej jest układ chronologiczny, a nie tematyczny (według celowo wybranych i w danym czasie ważnych zagadnień gospodarczych lub problemów naukowych).

² Cyt. za Bartkowiak (red.) [2015], s. 430-431. Przywołane szkoły myśli ekonomicznej funkcjonowały na jednej uczelni – w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Z pewnością tego typu szkoły powstały także w innych polskich ośrodkach akademickich. W księdze POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA pojawią się one.

Z jednej strony zatem, punktem odniesienia w badaniu rozwoju polskiej myśli ekonomicznej powinny być polskie uwarunkowania historyczno-gospodarcze, z drugiej zaś – poglądy ekonomiczne formułowane w wiodących ośrodkach światowych (początkowo wyłącznie europejskich). W księdze POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA nie sposób będzie pominąć dorobek autorów zagranicznych, zostanie on jednak przedstawiony jedynie w minimalnym, niezbędnym zakresie.

Przedmiotem badań polskich ekonomistów zawsze były zmiany polskiej gospodarki oraz zmiany zasad jej funkcjonowania. Bacznie przy tym obserwowano piśmiennictwo na zachodzie Europy i w sposób twórczy przenoszono tamtejszą myśl ekonomiczną na polski grunt. Z tego powodu polska myśl ekonomiczna zawiera zarówno dzieła, które na trwałe zagościły w światowej myśli ekonomicznej, jak i teorie „filtrowane” przez pryzmat polskich uwarunkowań gospodarczych i politycznych, a następnie adoptowane do polskich warunków.

Ze względu na peryferyjny charakter polskiej gospodarki (nie tutaj dokonywał się przełom technologiczny i gospodarczy) i problemy, z jakimi się borykała, dominującym zagadnieniem w rozwoju polskiej myśli ekonomicznej było zacofanie gospodarcze. Nakładały się na to w pewnych okresach ograniczenia polityczne związane z brakiem państwowości, których wynikiem była ograniczona niezależność w tworzeniu jakiegokolwiek myśli społecznej, w tym ekonomicznej. Nie może dziwić, że charakterystyczne dla polskich ekonomistów było poszukiwanie najdogodniejszej w polskich warunkach drogi rozwoju.

Właściwa ocena polskiej myśli ekonomicznej jest możliwa jedynie po spojrzeniu na nią przez pryzmat jej wielowiekowego dorobku. Dlatego – jak zostało wcześniej stwierdzone – księga POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA będzie składać się z tomów odnoszących się do różnych etapów (epok) tworzenia tej myśli.

Chronologiczne ujęcie dorobku polskich uczonych jest uzasadnione z trzech względów:

- umożliwia zrozumienie historycznego kontekstu tworzenia myśli ekonomicznej, tj. wpływu nań form ustroju państwowego (w polskim przypadku dochodzi sprawa utraty niepodległości), rozwoju innych nauk i technologii, a także prądów myśli społecznej;
- koresponduje z rozwojem myśli ekonomicznej poza polskimi granicami, podkreślając bogactwo i wszechstronność polskiego dorobku, a jednocześnie pokazując, że myśl polska „wpisuje się” w rozwój tzw. światowej myśli ekonomicznej;
- pozwala na pokazanie, w jak twórczy sposób światowa myśl ekonomiczna była adoptowana do warunków polskich.

Proponuje się podział księgi POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA na dziewięć tomów, z których każdy będzie orientacyjnie liczyć 500 stron (łącznie będzie to niemal 5

tysięcy stron). Podział ten jest wyznaczony zarówno przez periodyzację historii politycznej i gospodarczej Polski, jak i przez odwołania do teorii ekonomicznych tworzonych początkowo w Europie Zachodniej, a następnie także w Stanach Zjednoczonych. W Polsce nie stworzono wielu teorii ekonomicznych, które wpłynęłyby na zasadnicze przeobrażenie światowej myśli ekonomicznej (choć niektórzy autorzy zajmą poczesne miejsca w panteonie wybitnych ekonomistów, tyle że w ramach teorii jedynie sporadycznie odwołujących się do ich nazwisk). Z tego powodu w nazwach dziewięciu tomów książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA znajdują się teorie ekonomiczne znane z historii powszechnej (światowej) myśli ekonomicznej.

Dziewięcioma planowanymi tomami książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA są:

- tom I: „Myśl premerkantylistyczna i merkantylistyczna – Rzeczpospolita w wiekach XV-XVIII”,
- tomy II & III: „Fizjokratyzm, protekcyjnizm, narodziny ekonomii klasycznej – Polska w okresie rozbiorów do 1863 roku”,
- tomy IV & V: „Ekonomia klasyczno-neoklasyczna i szkoła historyczna – Polska w drugiej połowie XIX wieku do 1918 roku”,
- tom VI: „Ekonomia klasyczno-neoklasyczna, katolicka nauka społeczna i ekonomia stosowana – Polska w XX-leciu międzywojennym do 1949 roku”,
- tomy VII & VIII: „Ekonomia polityczna socjalizmu, ekonomia polityczna kapitalizmu i niezależna myśl ekonomiczna – Polska w latach 1949-1989”,
- tom IX: „Współczesna myśl ekonomiczna – Polska od 1990 roku”.

Wydaje się, że w kolejnych tomach książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA powinny zostać zamieszczone następujące hasła:

- noty biograficzne uczonych zawierające:
 - podstawowe informacje osobowe (opatrzone zdjęciem lub w przypadku autorów wcześniejszych podobizną, jeśli taka istnieje),
 - informacje o dorobku naukowym wraz z wykazem podstawowych (czasami wszystkich) publikacji, ocenę wkładu w rozwój polskiej myśli ekonomicznej (analizę dorobku z odniesieniami do referencyjnych teorii ekonomicznych i polskiego kontekstu gospodarczego),
 - ewentualnie informacje dodatkowe (wypowiedzi, anegdota itp.);
- noty biograficzne innych osób, które w poważnym stopniu wpływały na polską myśl ekonomiczną, w tym przywódców politycznych (władców w czasach wcześniejszych) i działaczy gospodarczych;

- szkoły ekonomii, w tym:
 - ich twórcy i inni ważni przedstawiciele,
 - dominujące poglądy ekonomiczne wraz z odniesieniem do referencyjnych teorii ekonomicznych,
 - wpływ na dalszy rozwój myśli ekonomicznej i politykę gospodarczą;
- nieformalne zespoły naukowe tworzące opracowania na potrzeby modyfikacji zakresu i metod nauczania ekonomii lub polityki gospodarczej;
- najważniejsze uczelnie ekonomiczne, wydziały ekonomii i katedry ekonomii;
- pojęcia i koncepcje (w tym teorie) ekonomiczne stanowiące nowatorski i ważny dorobek naukowy, a także istotne ze względu na pozanaukowe oddziaływanie;
- ważne zdarzenia polityczne i gospodarcze oddziałujące na tworzenie polskiej myśli ekonomicznej;
- ważne dyskusje (w tym konferencje) naukowe mające wpływ na kierunki i sposoby rozwoju polskiej myśli ekonomicznej;
- reprinty całości lub wybranych fragmentów dzieł o kluczowym znaczeniu w rozwoju polskiej myśli ekonomicznej;
- informacje dotyczące osób i teorii oddziałujących na polską myśl ekonomiczną, w tym:
 - noty biograficzne głównych twórców tzw. światowej myśli ekonomicznej,
 - zasady wymienionych wyżej referencyjnych teorii ekonomicznych.

Noty biograficzne powinny dotyczyć wyłącznie zmarłych uczonych, których dorobek jest zamknięty i może zostać poddany ocenie. Zasada ta nie powinna dotyczyć reprintów dzieł. W tym przypadku należałoby przywoływać dzieła także tych uczonych, którzy w dalszym ciągu prowadzą działalność naukową.

Informacje dotyczące osób i teorii oddziałujących na polską myśl ekonomiczną można zamieszczać jako oddzielne hasła albo w ramach haseł dotyczących wprost polskiej myśli ekonomicznej, w tym w notach biograficznych.

4. Zarys początkowego etapu rozwoju polskiej myśli ekonomicznej – z zawartości tomu I księgi POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA

Redaktorzy księgi POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA w toku wcześniejszych badań dokonali rozpoznania dorobku polskiej myśli ekonomicznej w przyjętym szerokim jej pojmowaniu. Rozpoznanie dotyczy w szczególności najmniej znanego początkowego etapu kształtowania się tej myśli. Ponieważ w księdze zostanie zastosowane ujęcie chronologiczne,

właśnie ten etap zostanie udostępniony Czytelnikom jako pierwszy w tomie I. Poniżej znajduje się „materiał sygnałny” zawartości tomu I.

Jak się okazuje, lista ważnych polskich ekonomistów tworzących od początku XVI do końca XIX wieku jest długa. Zawiera ona następujące nazwiska (lista jest uporządkowana według lat urodzenia): Jan Ostroróg (1436-1501), Mikołaj Kopernik (1473-1543), Justus Ludwik Decjusz (1485-1545), Andrzej Frycz Modrzewski (1503-1572), Anzelm Gostomski (1508-1588), Stanisław Orzechowski (1513-1566), Jan Abrahamowicz (1540-1602), Sebastian Klonowic (1545-1602), Sebastian Petryc (1554-1626), Jakub Siebeneicher (1556-1604), Marcin Śmiglecki (1563-1618), Stanisław Cikowski (1576-1617), Szymon Starowolski (1588-1656), Stanisław Zaręba (1601-1653), Krzysztof Opaliński (1609-1655), Aleksander Olizarowski (1610-1659), Andrzej Maksymilian Fredro (1620-1679), Stanisław Leszczyński (1677-1766), Stefan Garczyński (1690–1755), Wawrzyniec Mitzer de Koloff (1711-1778), Feliks Łojko Radziejowski (1717-1779), Jacek Jezierski (1722-1805), Joachim Chreptowicz (1729-1812), Ferdynand Jan Nax (1736-1810), Fryderyk Józef Moszyński (1737-1817), Antoni Popławski (1739-1779), Michał Ossowski (1743-1799), Piotr Świtkowski (1744-1793), Józef Rufin Wybicki (1747-1822), Hugo Kołłątaj (1750-1812), Hieronim Stroynowski (1752-1812), Stanisław Wawrzyniec Staszic (1755-1826), Walerian Stroynowski (1759-1834), Jan Sebastian Dembowski (1762-1835), Bartłomiej Dziekoński (1764-1801), Tadeusz Czacki (1765-1813), Piotr Maleszewski (1767-1828), Wawrzyniec Surowiecki (1769-1827), Jan Dembowski (1770-1823), Ignacy Franciszek Stawiarski (1776-1835), Dominik Krysiński (1785-1851), Fryderyk Skarbek (1792-1866), Henryk Kamieński (1812-1865), Józef Supiński (1804-1893), August Cieszkowski (1814-1894), Julian Antoni Dunajewski (1821-1907), Zdzisław Eugeniusz Jakub Korzybski (1834-1896), Tadeusz Sylwester Korzon (1839-1918), Władysław Ochenkowski (1840-1908), Leon Biliński (1846-1923) i Stanisław Szczepanowski (1846-1900).

Tematyka ekonomiczna pojawia się w polskim piśmiennictwie wraz z rozwojem myśli scholastycznej. Jednak dopiero z nastaniem doktryny merkantylistycznej, która w Europie Zachodniej dominuje w okresie od XVI do XVIII wieku, można mówić o faktycznym rozwoju polskiej myśli ekonomicznej. Księgę POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA należy rozpocząć od przedstawienia piętnastowiecznej myśli premerkantylistycznej.

Na początek XVI wieku przypada pierwszy rozkwit piśmiennictwa ekonomicznego w Polsce. *Monumentum pro Reipublicae Ordinatione* Jana Ostroroga jest dobrym przykładem przenikania się średniowiecznej tematyki ekonomicznej i nowego merkantylistycznego podejścia. Jest to okres, w którym rośnie pozycja mieszczaństwa, rozwija się handel, produkt

w coraz większym stopniu staje się towarem, również ziemia powoli zaczyna być postrzegana jako dobro rynkowe. Wśród tematów poruszanych przez Jana Ostroroga są, zgodnie z myślą scholastyczną, własność ziemi, lichwa, natura ubóstwa, cła i myta. Z drugiej strony, w sposób typowy dla myśli merkantylistycznej pojawia się troska o rozwój bogactw krajowych i opieka nad nimi.

Za najważniejszego autora, którego twórczość wpisuje się w okres końca myśli scholastycznej i początek merkantylizmu, należy uznać Mikołaja Kopernika. W typowy dla merkantylizmu sposób interesował się on życiem ekonomicznym z perspektywy państwa – w tym przypadku państwa polskiego. W XV i XVI wieku droga bałtycka staje się jedną z najważniejszych dróg w handlu międzynarodowym. Tu skupiał się handel zbożem, zaopatrujący w żywność i drewno na budowę statków bardziej rozwinięte kraje zachodu Europy. Kopernik uważał handel międzynarodowy za podstawę bogactwa kraju. Jednocześnie wśród zagadnień przez niego poruszanych znajdują się tematy charakterystyczne dla epoki średniowiecza, takie jak cena sprawiedliwa.

Mikołaj Kopernik, administrator kapituły warmińskiej, był blisko spraw gospodarczych. Autorowi tego formatu, którego myśl daleko wykracza ponad dorobek innych autorów tego okresu, należy poświęcić szczególnie dużo miejsca. Ważną rolę w twórczości Kopernika zajmuje tematyka pieniężna. W latach 1519 (*Modus cudendi monetam*) i 1526 powstają jego memoriały o pieniądzu. Autor zwraca w nich uwagę na wpływ wzrostu ilości monet na wzrost cen. Wiąże psucie monet z upadkiem kraju. Formułuje prawo, nazwane później prawem Kopernika–Greshama, mówiące o wypieraniu pieniądza lepszego przez gorszy.

Typowo merkantylistyczna literatura rozwija się w Polsce w XVII wieku. Naznaczona jest ona zaczątkami upadku gospodarczego Polski. Od końca XVI wieku kurczy się związek Polski z rynkiem światowym. Na rynku europejskim spada znaczenie zboża, zmniejsza się jego eksport, a także eksport drewna. W obliczu spadku dochodów z handlu szlachta podnosi ciężary pańszczyźniane. Pańszczyzna hamuje rozwój procesów rynkowych, uniemożliwia rozwój techniki rolnej. Wśród autorów ekonomicznych tego okresu należy szczególnie wyróżnić: Stanisława Zarebę, autora pracy *Okulary na rozchody w Koronie i z Korony* z 1623 roku, oraz Andrzeja Maksymiliana Fredro, który sformułował uwagi dotyczące odrodzenia gospodarczego i wzmocnienia państwa, zawarte w rozprawie *Militaria* z 1668 roku.

Koniec XVIII wieku to przede wszystkim okres podziału Rzeczypospolitej między zaborców, ale jednocześnie ważnego zrywu intelektualnego. Na okres ten przypada kolejny etap rozkwitu polskiej myśli ekonomicznej, który jest zdominowany przez francuską doktrynę fizjokratyzmu. Utrzymuje się on przez pierwsze dekady XIX wieku. Tacy autorzy jak

Hieronim Stroynowski, Szymon Malewski, Antoni Popławski próbują adoptować koncepcje fizjokratów francuskich do warunków polskich.

Myśl fizjokratyczna była źródłem przekonania, że siła państwa zależy od stopnia rozwoju gospodarczego. Na plan pierwszy wysuwa się w Polsce nowoczesne rolnictwo. Francuska doktryna głosiła, że nowoczesne rolnictwo jest podstawą bogactwa. Jej przedstawiciele przekonywali, że człowiek kieruje się własnym interesem, w konsekwencji czego wszelka praca niewolna będzie zawsze nieefektywna. Polscy autorzy będą się opowiadać przeciwko państwu i za reformą rolną. Choć utrzymywali oni ścisłe kontakty z francuskimi twórcami doktryny, to jednak nie przyjmowali jej bezkrytycznie, dostosowując do lokalnych warunków i potrzeb. Przykładem jest ich stosunek do handlu i przetwórstwa. Uważali, że w Polsce problemem dla rolnictwa jest ograniczony rynek zbytu, ten zaś zależy od rozwoju miast, wytwórczości i wzrostu liczby ludności. Polski fizjokratyzm nie walczy zatem z merkantylizmem, nacisk zaś kładzie na poprawę sytuacji chłopów.

Ważną rolę w polskiej myśli ekonomicznej w tym okresie odgrywa również protekcjonizm, doktryna przeciwna fizjokratyzmowi. W polskich realiach oba poglądy się przenikają. Sprawą niezwyklej wagi staje się tworzenie i rozwój przedsiębiorstw. Polscy autorzy formułują krytykę wolnego handlu oraz opowiadają się za potrzebą ochrony celnej rodzącego się przemysłu. Autorami, w których pismach przenikały się idee fizjokratyczne i protekcjonistyczne, były postacie takiego formatu, jak Józef Wybicki czy Stanisław Staszic.

Józef Wybicki w *Listach patriotycznych do Jaśnie Wielmożnego ex Kanclerza Zamoyskiego prawa układającego* dokonał wnikliwej analizy stanu gospodarki polskiej i zaproponował koncepcję reform, łącząc rekomendacje doktryny fizjokratycznej z elementami protekcjonizmu. Ukazywał różnice między gospodarką Polski i Europy Zachodniej, stwierdzając, że brak miast i rzemiosła na ziemiach polskich powoduje, iż rolnictwo nie ma zbytu w kraju i jest zależne od eksportu. Krytykował jednocześnie ujemny bilans handlowy, powstający w wyniku sprowadzania drogich dóbr przemysłowych. Podkreślał rolę kupców i rozwój ekonomiczny związany z cyrkulującym kapitałem. Proponował merkantylistyczne działania rozwojowe, którymi były: poprawa stanu dróg, budowa kanałów, stworzenie prasy i służb informujących o fabrykach, produktach, towarach, cenach, a także tworzenie kompanii handlowych. Postulował zamianę państwu na czysze.

Stanisław Staszic, czołowy przedstawiciel obozu reform, walczący o postęp i utrzymanie niepodległości w okresie Sejmu Czteroletniego, był rzecznikiem interesów mieszczaństwa i polepszenia sytuacji chłopów. Ze względu na strukturę i niski poziom rozwoju polskiej gospodarki popierał idee fizjokratów francuskich, głosząc, że rolnictwo jest głównym

bogactwem kraju i fundamentem życia społecznego. Postulował własność gruntową chłopów oraz wolność osobistą jako podstawę rozwoju gospodarki narodowej. Przekonywał, że istniejące stosunki własności hamują rozwój, a natychmiastowe dopuszczenie ludzi wszystkich stanów do nabywania ziemi spowoduje, że chłopcy będą mieli motywację do wzmożonej pracy i akumulacji środków na potrzeby rozwojowe.

W sprawach miast i handlu Stanisław Staszic propagował jednak zalecenia merkantylistyczne. Choć był zwolennikiem wolnego handlu, podkreślał, że nie jest on możliwy w warunkach polskich. Wskazywał na to, że państwa ościenne prowadzą wojnę ekonomiczną przy pomocy systemu protekcyjnego, a w takich warunkach wolny handel byłby zabójczy dla ziem polskich. Żądał pomocy państwa dla słabo rozwiniętego przemysłu polskiego, w tym osobistej opieki króla. Do kluczowych gałęzi przemysłu zaliczał górnictwo i hutnictwo. Podkreślał, że bez własnych wykwalifikowanych kadr nie może nastąpić samodzielny rozwój przemysłowy kraju.

Wiek XIX na ziemiach polskich charakteryzuje dalsze przenikanie się gospodarki feudalnej i rynkowej. Rzeczywistość ta wpływa na wybór doktryny, na której polscy ekonomiści mogliby się oprzeć. Przemiany gospodarcze zachodziły powoli, co ograniczało możliwość dokonywania syntetycznych uogólnień teoretycznych. Polscy teoretycy czerpali zatem z dorobku myśli ekonomicznej zachodniej Europy, w tym dominującej wówczas ekonomii klasycznej. Odnosiła się ona jednak do innej rzeczywistości gospodarczej, stąd równoległe sięganie do innych – heterodoksyjnych (w pojmowaniu współczesnym) doktryn i daleko posunięty eklektyzm naukowy.

Jednym z pierwszych polskich ekonomistów klasycznych był Dominik Kryński. Był on jednym z organizatorów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, a w roku akademickim 1817/1818 został pierwszym wykładowcą ekonomii politycznej na tymże uniwersytecie. Ekonomia klasyczna przyswajana była wówczas w Polsce głównie poprzez pisma jej francuskiego propagatora Jeana-Baptiste Saja. Kryński miał możliwość wysłuchania osobiście wykładów J.-B. Saja podczas studiów w Paryżu. Ten polski ekonomista był żywo zainteresowany rozwojem swojego kraju, który wyraźnie odstawał poziomem rozwoju od Europy Zachodniej.

Najwybitniejszym klasycznym ekonomistą polskim XIX wieku, uważanym za ojca polskiej ekonomii, był Fryderyk Skarbek, następcą Kryńskiego na katedrze ekonomii politycznej na Uniwersytecie Warszawskim. Skarbek był zwolennikiem leseferyzmu i własności prywatnej. Jego piśmiennictwu przyświecała idea stworzenia jak najliczniejszej średniozamożnej klasy, która stałaby się konsumentem na rynku wewnętrznym.

To on podał definicję ekonomii, która może stanowić motto dla całej książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA: Celem ekonomii „jest odkrycie zasad i prawideł, według których naród każdy byt swój fizyczny utrzymać i coraz bardziej ulepszać może”.

W popularyzacji i krzewieniu myśli ekonomicznej Fryderyk Skarbek widział jeden z istotnych środków kształtowania ludzkich postaw i wpływania na wydajność pracy. Skarbek był autorem pierwszych podręczników. W 1824 roku publikuje *Zarys ogólny nauki finansów*, a w 1828 roku wydaje uzupełniony własnymi uwagami *Dykcyonarz ekonomii politycznej* K. Ganiłha. W 1829 publikuje po francusku głębokie studium ekonomiczne *Theorie des richesses sociales*; książka ta staje się powszechnie znana na zachodzie Europy.

Druga połowa XIX wieku to dalsze poszukiwanie najdogodniejszej w polskich warunkach drogi rozwoju kapitalizmu, tj. takiej, która ograniczy jego negatywne aspekty. W tym okresie zaczęły być wydawane pierwsze czasopisma ekonomiczne. Od 1865 roku wychodzi w Warszawie „*Ekonomista*”, a we Lwowie „*Ekonomista Polski*”.

W 1863 roku powstaje w Warszawie Szkoła Główna, w której program na wydziale prawa i administracji obejmował m.in. ekonomię polityczną, naukę skarbowości i statystykę. Wyraźnie zarysowują się wpływy odmiennych doktryn ekonomicznych na różnych uniwersytetach, odzwierciedlając podziały w ekonomii na zachodzie Europy. We Lwowie dominowała kontekstowa szkoła historyczna, a na Uniwersytecie Jagiellońskim liberalna austriacka szkoła w ekonomii. Polacy studiujący na zachodnich uniwersytetach przenoszą na polski grunt najnowszą myśl ekonomiczną.

Zapóźnienie gospodarcze Polski powoduje, że szczególne uznanie wśród polskich ekonomistów zyskują doktryny uzasadniające potrzebę znalezienia specyficznej drogi rozwoju, odmiennej od dróg rozwoju w krajach rozwiniętych. W Polsce pod koniec XIX i na początku XX wieku duże wpływy uzyskuje niemiecka szkoła historyczna. Walka o byt narodowy, a także o niepodległość wysuwała problematykę narodową na czoło wszystkich zagadnień i podporządkowywała całą działalność społeczną sprawie wyzwolenia narodowego. Akcentowanie przez szkołę historyczną odmiennych cech drogi rozwojowej każdego narodu, wpływu kultury i moralności narodowej, religii i prawa na kształtowanie (się) gospodarki miało szczególne znaczenie w polskich warunkach.

Czołowym polskim przedstawicielem niemieckiej szkoły historycznej był Władysław Ochenkowski, profesor ekonomii politycznej na uniwersytetach w Jenie, Münster oraz we Lwowie. Ochenkowski studiował u jednego z twórców tej szkoły – Brunona Hildebranda. W duchu niemieckiej szkoły historycznej twierdził, że badania nad gospodarką powinny być ściśle związane z badaniami nad innymi sferami życia społecznego. Gruntowne badania

historyczne pozwalają stwierdzić, że życie społeczne ulega ciągłym zmianom, zmieniają się instytucje ekonomiczne, które są wyrazem danej epoki.

Międzynarodową sławę przyniosły Władysławowi Ochenkowskiemu prace o gospodarce angielskiej. Ekonomista ten z czasem zdaje sobie sprawę, że niemiecka szkoła historyczna była reakcją przeciwko liberalizmowi gospodarczemu. Odrzucając niewątpliwe zdobycze szkoły klasycznej, nie stworzyła jednak zwartego systemu naukowego.

Władysław Ochenkowski pragnął sam stworzyć system, który pozwoliłby wyjaśnić istotę i rozwój gospodarki oraz jej powiązanie z życiem społeczeństwa. W jego ujęciu podstawą procesu gospodarczego jest człowiek harmonijnie współpracujący ze światem zewnętrznym, zdolny do twórczego działania tylko w warunkach współżycia społecznego. Nie można go rozpatrywać w izolacji od świata zewnętrznego. Celem społeczeństwa musi być rozwój człowieka w harmonii z życiem wspólnoty. Wbrew podejściu klasycznemu, człowiek nie kieruje się jedynie egoizmem, ale również altruizmem, a te dwie postawy się splatają.

Poddaje ostrej krytyce liberalizm gospodarczy oraz rodzącą się ekonomię neoklasyczną, zwłaszcza kierunek subiektywistyczny. Szkole austriackiej zarzuca niedocenianie społecznego charakteru życia gospodarczego, przecenienie subiektywnych ocen i reakcji jednostki, które prowadzą do tworzenia sztucznych konstrukcji myślowych. W jego przekonaniu rzeczywistość ekonomiczną trzeba badać empirycznie, a nie dedukcyjnie.

Część swojej twórczości poświęcił gospodarce galicyjskiej. W przeciwieństwie do autorów głoszących protekcjonizm, nie widział możliwości rozwoju w Polsce przemysłu. Uważał, że realne szanse rozwoju ma jedynie rolnictwo. Przemysł nie może się rozwijać ze względu na niedostatek kapitałów krajowych. Nie można też liczyć na pomoc nieistniejącego państwa. W tej sytuacji trzeba zwrócić szczególną uwagę na gospodarkę chłopską, ta warstwa społeczna bowiem może stać się ośrodkiem odrodzenia narodowego.

5. Harmonogram prac nad księgą POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA

Określenie harmonogramu prac nad księgą POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA wydaje się zadaniem szczególnie trudnym. Prace te już się rozpoczęły, nie sposób natomiast podać:

- terminu ich zakończenia,
- terminów pojawiania się kolejnych tomów.

Po szerszym niż dotychczas rozpoznaniu rozmiarów materiału, który ma być zebrany oraz poddany badaniu, oraz zgromadzeniu autorów haseł do książki będzie możliwe stosunkowo

precyzyjne określenie terminu zakończenia prac. Obecnie można przypuszczać, że prace będą trwać 5 lat, czyli do 2024 roku.

Autorzy haseł do poszczególnych tomów zapewne będą – ze względu na zainteresowania – różni. To oznacza, że nie można wykluczyć pojawiania się tomów późniejszych przed wcześniejszymi (oczywiście, numeracja tomów nie ulegnie zmianie w stosunku do zapisanej w punkcie 3 opracowania).

6. Autorzy haseł w księdze POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA

Planowane tomy książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA będą zawierać hasła oraz wypisy z dzieł najważniejszych polskich przedstawicieli szeroko rozumianej ekonomii (zgodnie z zapisem z punktu 2 opracowania). Niektóre z haseł napiszą redaktorzy książki, gdyż oboje zajmują się głównie historią myśli ekonomicznej. Redaktorzy dokonają także – w porozumieniu z osobami zaznajomionymi z konkretnymi zagadnieniami – wyboru wypisów z dzieł polskich ekonomistów i uczonych związanych z naukami ekonomicznymi.

Większość haseł zostanie napisana przez zaproszonych autorów reprezentujących zarówno historię myśli ekonomicznej, jak i poszczególne nauki (specjalizacje) w ramach szeroko rozumianej ekonomii. Część z nich jest znana redaktorom, inni dopiero się pojawiają, gdyż praca nad księgą POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA jest przewidziana na kilka lat.

Redaktorzy są przekonani, że tworzenie książki POLSKA ENCYKLOPEDIA NAUKI: EKONOMIA spowoduje ponowny rozkwit historii myśli ekonomicznej jako oddzielnej nauki – podobny do tego, który przeżywała ona w latach 1949-1989.

7. Opracowania dotyczące rozwoju polskiej myśli ekonomicznej

Opracowania (książki i artykuły) dotyczące rozwoju polskiej myśli ekonomicznej mają trojaki charakter, odnosząc się do:

- całej polskiej myśli ekonomicznej,
- wybranych okresów rozwoju tej myśli,
- wybranych autorów (ich grup lub pojedynczych osób).

Poniżej znajduje się lista najważniejszych opracowań, w których zostały przedstawione osiągnięcia polskiej myśli ekonomicznej. Autorzy niektórych opracowań wnieśli wkład nie tylko do historii polskiej ekonomii, lecz także do określonych nauk ekonomicznych lub nauk z ekonomią związanych zgodnie z definicją podaną w punkcie 2 tego opracowania.

Na liście tej znajdują się następujące opracowania (w przypadku opracowań zbiorowych pierwszą podaną informacją nie jest tytuł, lecz nazwiska redaktora bądź redaktorów; celem

tego rozwiązania jest podkreślenie wkładu tych osób w dokumentowanie rozwoju polskiej myśli ekonomicznej):

- Adamowicz Elżbieta (red.) [2004] Władysław Marian Zawadzki. 1885-1939. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Balicka-Kozłowska Helena [1968] A. Grodek a Instytut Gospodarstwa Społecznego. „Biuletyn IGS”, rok XI. Warszawa
- Baran Radosław, Czarnecki Adam, Wrzosek Wojciech [2006] Rozwój polskiej nauki o rynku. „Bank i Kredyt” nr 5-6
- Bartkowiak Ryszard (red.) [2015] Wkład Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie w rozwój myśli ekonomicznej. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Bartkowiak Ryszard, Krzymicka Anita, Matuszewicz Michał, Wachowiak Piotr (red.) [2018] Kolegium Zarządzania i Finansów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie 1993-2018. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Bieniarzówna Janina (red.) [1987] Prace z zakresu historii myśli ekonomicznej i ekonomii politycznej. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków
- Błędowski Piotr [2006] Polityka społeczna w Szkole Głównej Handlowej. „Bank i Kredyt” nr 5-6
- Bobińska Celina [1952] Szkice o ideologach polskiego Oświecenia. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław
- Brus Włodzimierz [1951] O stanie nauk ekonomicznych w Polsce. „Ekonomista” nr 1
- Chałasiński Józef [1939] Ludwik Krzywicki. „Przegląd Socjologiczny”, t. VII, nr 1-2
- Chyra-Rolicz Zofia [1980] Stanisław Staszic. PWN, Warszawa
- Czarny Bogusław [2014] On Economics in Poland in 1949-1989: Introduction. „International Journal of Management and Economics” nr 1 (41)
- Dach Zofia (red.) [2004] Prace z zakresu ekonomii i historii myśli ekonomicznej. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków
- Danowska-Prokop Barbara [2016] Państwo w poglądach polskich merkantylistów. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” nr 270
- Drabińska Danuta [2004] Odczytać Langego: Problem stopy procentowej, prawo rynków, giętkość cen i zatrudnienie. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Drabińska Danuta [2012] Mini wykłady o polskiej myśli ekonomicznej: Krzyżanowski, Zawadzki, Kalecki, Lange. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Drabińska Danuta, Kaliński Janusz (red.) [1998] Bibliografia publikacji pracowników Kolegium Ekonomiczno-Społecznego za lata 1988-1997. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Drabińska Danuta, Kaliński Janusz (red.) [2008] Bibliografia publikacji pracowników Kolegium Ekonomiczno-Społecznego za lata 1998-2007. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Duczowska-Małysz Katarzyna, Niedokos Kazimiera (red.) [2015] Maksymilian Pohorille: Wokół potrzeb i konsumpcji (wybrane teksty). Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Dworecki Zbigniew [1962] Józef Wybicki. Życie i twórczość. Tow. Naukowe w Toruniu, Toruń
- Dziawgo Danuta (red.) [2008] Złota Księga Nauki Finansów Polskich. Atelier & Polskie Stowarzyszenie Finansów i Bankowości, Toruń
- Fedorowicz Zdzisław [2006] Katedry Finansów i Bankowości w SGPiS oraz w odrodzonej SGH. „Bank i Kredyt” nr 5-6
- Fleszar Mieczysław [1962] Zarys historii geografii ekonomicznej w Polsce do roku 1939. „Prace Geograficzne” nr 30
- Frątczak Ewa, Strzelecki Zbigniew, Witkowski Janusz (red.) [1994] Rozwój demografii polskiej 1918-1993. Materiały z konferencji naukowej. Warszawa, 22 listopada 1993
- Gardawski Juliusz, Polakowska-Kujawa Jolanta (red.) [2003] Globalizacja – gospodarka – praca – kultura. W 70. rocznicę urodzin Prof. zw. dr. hab. Leszka Gilejko. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa

- Gazda Zbigniew [1998] Słownik biograficzny ekonomistów polskich. Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Kielce
- Glapiński Adam [2010] Moje wspomnienie o profesorze Witoldzie Sierpińskim. „Kwartalnik Historii Myśli Ekonomicznej” nr 4
- Gmytrasiewicz Maria, Karmańska Anna (red.) [2004] Polska szkoła rachunkowości. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Goryszewski Roman [2010] Wokół poglądów na rolę pieniądza w gospodarce w historii i teorii ekonomii. „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie”, t. IV, nr 1-4
- Górski Janusz, Lipiński Edward (red.) [1958] Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce XVI i XVII wieku. PWN, Warszawa
- Górski Janusz [1986] Z historii myśli ekonomicznej. Studia i materiały. Wyd. Łódzkie, Łódź
- Grodek Andrzej [1951] O stanie i najważniejszych zadaniach historii myśli ekonomicznej w Polsce. „Ekonomista” nr 1
- Grodek Andrzej [1952] Zarys historii myśli ekonomicznej w Polsce epoki feudalizmu. „Ekonomista” nr 3
- Grodek Andrzej [1954] Podsumowanie dyskusji nad „Zarysem historii polskiej myśli ekonomicznej”, cz. 1 (do r. 1871). „Ekonomista” nr 3
- Grodek Andrzej [1963] Studia z historii myśli ekonomicznej. PWN, Warszawa
- Grzegorzewski Piotr (red.) [1989] XXV lat Katedry Organizacji i Zarządzania SGPiS. Konferencja naukowa „Nauka o organizacji i zarządzaniu w dydaktyce oraz w praktyce. Spała, 9-11 października 1989”
- Grzełowska Urszula [2006] 100 lat SGH i polska ekonomia. „Bank i Kredyt” nr 5-6
- Grzywicka Joanna [1957] Ekonomiczne poglądy Stanisława Staszica. PWN, Warszawa
- Guzicki Leszek, Żurawicki Seweryn [1960] Historia polskiej myśli społeczno-ekonomicznej, PWE, Warszawa
- Guzicki Leszek [1969] Historia polskiej myśli ekonomicznej do roku 1914. PWE, Warszawa
- Guzicki Leszek, Żurawicki Seweryn [1974] Historia polskiej myśli społeczno-ekonomicznej 1914-1945. PWE, Warszawa
- Guzicki Leszek, Żurawicki Seweryn [1984] Polscy ekonomiści XIX i XX wieku. PWE, Warszawa
- Herman Andrzej, Sobiecki Roman (red.) [2017] Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie 1992-2014. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Janik Andrzej (red.) [2009] Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Andrzejowi Całusowi. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Kaliński Janusz, Landau Zbigniew, Roszkowski Wojciech, Wrzosek Stefan [1984] Wyższa Szkoła Handlowa, Szkoła Główna Handlowa, Miejska Szkoła Handlowa 1906-1945. SGPiS, Warszawa
- Kaliński Janusz (red.) [1988] Bibliografia publikacji pracowników Wydziału Ekonomiczno-Społecznego za lata 1968-1987. SGPiS, Warszawa
- Kaliński Janusz (red.) [2006] Poczet rektorów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Kaliński Janusz (red.) [2006a] Poczet doktorów honoris causa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Kaliński Janusz [2006b] SGH – od wieku na oceanie wiedzy. „Bank i Kredyt” nr 5-6
- Karmańska Anna (red.) [2013] Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Klimczak Bożena (red.) [1990] Polska myśl ekonomiczna. Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław
- Kowalik Tadeusz [1992] Historia ekonomii w Polsce 1864-1950. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków

- Krawczyk Zbigniew (red.) [1990] Socjologia polska. Uniwersytet Warszawski, Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Nauk Politycznych, Warszawa
- Kurzynowski Adam, Lisowski Adam (red.) [1991] Badania IGS w latach 1957-1987. Autorzy, tematy, zakres, metody i podstawowe wyniki badań wraz z bibliografią. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Landau Zbigniew [2006] Andrzej Grodek (1901-1959). „Gospodarka Narodowa” nr 5-6
- Lewandowski Jerzy [1990] Jerzy Wiszniewski 1908-1990. „Państwo i Prawo” nr 7
- Lipiński Edward [1955] Poglądy ekonomiczne Mikołaja Kopernika. PWN, Warszawa
- Lipiński Edward [1955a] Stefan Garczyński – ekonomista czasów saskich. Brak wyd.
- Lipiński Edward [1956] Studia nad historią polskiej myśli ekonomicznej. PWN, Warszawa
- Lipiński Edward [1957] Rozwój myśli ekonomicznej. PWN, Warszawa – Łódź
- Lipiński Edward [1975] Historia polskiej myśli społeczno-ekonomicznej do końca XVIII wieku. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa
- Liszewski Stanisław, Jackowski Antoni, Richling Andrzej (red.) [2008] Historia geografii polskiej. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa
- Loth Jerzy [1938] Geneza nauki geografii ekonomicznej, jej istota, cele i zadania (w:) Pamiętnik trzydziestolecia Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie 1906-1936. SGH, Warszawa
- Luszniewicz Jacek, Zawistowski Andrzej (red.) [2008] Historia Wydziału i Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Planowania i Statystyki / Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (1968–2008). Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Łazor Jerzy, Morawski Wojciech (red.) [2011] Koniunktura gospodarcza a narodziny, wzrost i upadek wielkich doktryn ekonomicznych. Księga pamiątkowa w 50-lecie śmierci profesora Andrzeja Grodka. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Marchlewski Julian [1897] Fizjokratyzm w dawnej Polsce. Druk K. Kowalskiego, Warszawa
- Matera Rafał, Pieczewski Andrzej (red.) [2011] Przegląd badań nad historią gospodarczą w XXI wieku. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź
- Minkiewicz Adam (red.) [1986] Poczec wybitnych profesorów SGH-SGPiS 1906-1986. Instytut Wyd. Związków Zawodowych, Warszawa
- Morawski Wojciech (red.) [2006] Historia Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie 1906-2006. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Mról Maria [1994] Działalność dydaktyczna Wyższej Szkoły Handlowej – Szkoły Głównej Handlowej w latach 1915-1939. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa
- Nowicki Józef (red.) [1986] Szkoła Główna Handlowa w latach 1939-1945. SGPiS, Warszawa
- Nowicki Józef [1988] Teoria ekonomii II Rzeczypospolitej. Książka i Wiedza, Warszawa
- Nowicki Józef [1991] Luminarze polskiej teorii ekonomii XX wieku. PWN, Warszawa
- Olędzki Michał (red.) [1978] Nauki o polityce społecznej i pracy w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w latach 1958-1978. W dwudziestą rocznicę powstania Katedry Polityki Społecznej. SGPiS, Warszawa
- Piątkowski Wiesław (red.) [1982] Studia z historii myśli ekonomicznej. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź
- Płaczek Janusz [2000] Poczec wybitnych ekonomistów polskich XVIII–XX stulecia. Akademia Obrony Narodowej, Warszawa
- Rafa Jan (pseudonim Józefa Nowickiego) [1988] Myśl ekonomiczna III Rzeczypospolitej do 1985 roku. Brak wyd.
- Sadowski Zdzisław (red.) [2005] Oskar Lange a współczesność. Wyd. Polskiego Tow. Ekonomicznego, Warszawa
- Sierpiński Witold (red.) [1956] Nax Jan Ferdynand. Wybór pism. PWN, Warszawa
- Skowroński Antoni [1974] Fryderyk Skarbek jako twórca podstaw polskiej ekonomiki przedsiębiorstwa. Brak wyd.

Sochacka-Krysiak Hanna [2006] SGH a rozwój polskiej nauki finansów: finanse publiczne. „Bank i Kredyt” nr 5-6

Stankiewicz Waław [2007] Historia myśli ekonomicznej. PWE, Warszawa

Stasiak Andrzej, Cesarski Maciej (red.) [2001] Profesor Adam Andrzejewski (1914-1998) i jego dzieło. (procesy mieszkaniowe, urbanizacyjne i społeczne). Wybór pism. Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. „Biuletyn” nr 196

Strużycki Marian [2006] Nauki o zarządzaniu w stulecie Szkoły Głównej Handlowej. „Bank i Kredyt” nr 5-6

Szacka Barbara [1965] Teoria i utopia Stanisława Staszica. PWN, Warszawa

Szczucki Lech (red.) [1978] Filozofia i myśl społeczna XVI wieku. PWN, Warszawa

Szkodlarski Janusz (red.) [2008] Historia gospodarcza i historia myśli ekonomicznej a teoria ekonomii: problemy metodologiczne. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź

Szopa Bogumiła (red.) [2007] Prace z zakresu ekonomii i historii myśli ekonomicznej: zeszyt dedykowany Profesor Zofii Dach z okazji 40-lecia pracy naukowo-dydaktycznej. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków

Szostak Mieczysław (red.) [2010] Od Wydziału Handlu Zagranicznego do Kolegium Gospodarki Światowej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie: sześćdziesięciolecie 1949-2009. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa

Szubert Waław [1952] Fryderyk Skarbek w polskiej i obcej literaturze ekonomicznej. Łódzkie Tow. Naukowe, Łódź

Szubert Waław [1954] Studia o Fryderyku Skarbkju jako ekonomiście. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego & Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Łódź – Wrocław

Taylor Edward [1957] Fryderyk Skarbek – ojciec polskiej ekonomii politycznej. Polskie Tow. Ekonomiczne, Poznań

Taylor Edward, Zaleski Stefan (red.) [1958] Merkantylizm i początki szkoły klasycznej. Wybór pism ekonomicznych XVI i XVII wieku. PWN, Warszawa

Taylor Edward [1991] Historia rozwoju ekonomiki. Wyd. Delfin, Lublin

Wojtysiak-Kotlarski Marcin [2011] O metodologii nauk ekonomicznych. Wybrane zagadnienia teoretyczne, rozmowy z przedstawicielami profesji. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa

Wójcicki Józef [1996] Twórca Hymnu Narodowego Józef Wybicki. Agencja Wyd. „Egros”, Warszawa

Wróński Henryk [1965] Prof. Lipiński a polska myśl ekonomiczna. Brak wyd.

Zajewski Władysław [1983] Józef Wybicki. Wiedza Powszechna, Warszawa

Zawadzki Władysław (red.) [1919] Wartość i cena. Wypisy z dzieł autorów polskich i obcych z przedmową Władysława Zawadzkiego. Nakład Gebethnera i Wolffa, Warszawa

Zawistowski Andrzej (red.) [2012] Ekonomia, społeczeństwo, polityka. Studia ofiarowane prof. dr hab. Januszowi Kalińskiemu w 70. rocznicę urodzin. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa

Zeliaś Aleksander (red.) [2003] Statystycy i ekonometrycy polscy. PWE, Warszawa

8. Publikacje cytowane w tym opracowaniu

Bartkowiak Ryszard (red.) [2015] Wkład Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie w rozwój myśli ekonomicznej. Oficyna Wyd. SGH, Warszawa

Nowicki Józef [1991] Luminarze polskiej teorii ekonomii XX wieku. PWN, Warszawa